

TORNIOLAISTEN YLÄKOULULAISTEN JA ELÄKELÄISTEN ASENTEITA
MAAHANMUUTTAJIEN PUHUMAA SUOMEA KOHTAAN

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
12.1.2017

Noora Sadinmaa

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Tutkimuksen aineisto	2
2. TUTKIMUKSEN TEORIA JA METODIT	4
2.1. Kulttuurinen stereotypia, kielikäsite ja kieliäsenne	4
2.2. Sosiolingvistiikka, kansanlingvistiikka ja kieliäsennetutkimus	5
2.3. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät	6
2.4. Aikaisempi tutkimus	8
3. AINEISTON ANALYYSI	10
3.1. Puhujien lähtöalueen tunnistaminen	10
3.2. Osgoodin skaalalla saadut tulokset	14
3.3. Likertin asteikolla saadut tulokset	21
4. PÄÄTÄNTÖ	29
LÄHTEET	32
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen torniolaisten yläkoululaisten ja eläkeläisten asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan. Lisäksi tutkin, onko informanttien iällä vaikutusta puheen arviointiin ja kieliasteisiin. Tutkielmani on vertailututkimus Heidi Niemelän pro gradu -tutkielmalle, jossa Niemelä (2016) tarkastelee oululaisopiskelijoiden asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan. Kerron Niemelän (2016) tutkimuksesta ja sen tuloksista tarkemmin luvussa 2.4.

Tutkimuksessani selvitän, miten torniolaiset yläkoululaiset ja eläkeläiset arvioivat maahanmuuttajien puhumaa suomen kieltä, millaisia kieliasteita informanttiryhmillä on ja miten kulttuurinen stereotypia vaikuttaa arviointeihin. Lähestyn tutkimusongelmaani seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Miten yläkoululais- ja eläkeläisinformantit arvioivat maahanmuuttajien puhumaa suomea? Millaisia mahdolliset erot ja yhtäläisyydet ovat?
2. Millaisia mahdollisia kulttuurisia stereotypioita maahanmuuttajaryhmiin liitetään?
3. Miten hyvin eri sukupolven informantit tunnistavat puhujan lähtömaan?
4. Millaisia asenteita informanteilla on maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan?
5. Millaisia ajatuksia informanteilla on monikielisyydestä?

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen, sillä vuonna 2015 Eurooppaan ja siten myös Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita Lähi-Idästä. Suomessa tehtiin vuonna 2015 yhteensä 32 476 turvapaikka-anomusta (Maahanmuuttovirasto 2016a). Turvapaikanhakijat herättivät ja herättävät edelleen valtavasti yhteiskunnallista keskustelua, ja kyseistä tapausta alettiin yleisesti nimittää pakolaiskriisiksi. Turvapaikanhakijoiden suuren määrän vuoksi Suomeen perustettiin nopealla tahdilla yli 120 vastaanottokeskusta, joista yksi perustettiin Tornioon (Maahanmuuttovirasto 2016b). Tornio nousi pakolaiskriisissä keskeiseksi paikaksi myös sinne perustetun järjestelykeskuksen ansiosta. Tämän keskeisen aseman vuoksi valitsinkin aineiston keruupaikaksi rajakaupunki Tornion.

Tutkimusaiheeni valintaan vaikuttaa merkittävästi myös maahanmuuttajien kotoutuminen, johon yksi tärkeä vaikuttava tekijä on kielen oppiminen. Kielitaidolla on suuri merkitys maahanmuuttajien kotoutumiseen, sillä kielitaito vaikuttaa koulutusmahdollisuuksiin, työllistymiseen, palvelujen käyttöön, sosiaalisiin suhteisiin kantaväestön kanssa ja ylipäänsä viihtymiseen. Kielitaidon voi siis ajatella olevan maahanmuuttajille jopa hyvinvoinnin edellytys. (Tarnanen & Suni 2005: 9.) Kielellinen viestintä on kuitenkin aina kaksisuuntaista, joten maahanmuuttajan kotoutumiseen vaikuttavat kielitaidon lisäksi valtaväestön asenteet maahanmuuttoryhmiin ja maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan (Niemelä 2016: 1). Tämän vuoksi on mielestäni tarpeellista tutkia, millaisia asenteita eri ikäisillä suomalaisilla on maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan.

1.2. Tutkimuksen aineisto

Olen kerännyt kandidaatintutkielmani aineiston järjestämällä kaksi kuuntelutestiä Torniossa lokakuussa 2016. Kuuntelutestissä on mukana neljä puhenäytettä eri maista kotoisin olevilta maahanmuuttajilta: somalialaisilta, iranilaiselta ja pakistanilaiselta. Lisäksi kuuntelutestissäni on kaksi puhenäytettä englantilaiselta ja yhdysvaltalaiselta. He edustavat tutkimuksessani länsimaalaisia maahanmuuttajia. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu informanttien arvioivan länsimaalaisia maahanmuuttajia positiivisemmin muihin ryhmiin verrattuna (Niemelä 2016: 106; Jaakkola 2005: 69, 2009: 52). Onkin mielenkiintoista nähdä, toteutuuko tämä tulos myös omassa tutkielmassani.

Näytteet olen saanut tutkielmaani varten käyttöön Oulun nauhoitearkistosta, ja puhenäytteet ovat samat, joita Niemelä on käyttänyt pro gradu -tutkielmansa kuuntelutesteissä ja ryhmähaastatteluisissa (Niemelä 2016). Kuuntelutestistäni ja kyselylomakkeestani kerron tarkemmin luvussa 2.3.

Tutkimukseni aineisto koostuu 45 informantin kyselylomakevastauksista, jotka he ovat täyttäneet kuuntelutestin aikana. Hyödynnän analyysissäni kaikkia kyselylomakevastauksia, sillä jokainen informantti on täyttänyt lomakkeen. Informanteista 19 on torniolaisia kahdeksasluokkalaisia nuoria, ja 26 informanttia on eläkeläisikäisiä torniolaisia. Nämä kaksi ikäryhmää olen valinnut tutkielmani informanteiksi siitä syystä, että Niemelä

(2016) ei ole tarkastellut tutkielmassaan näitä ikäryhmiä, vaan hänen tutkimuksensa kohteena ovat olleet nuoret aikuiset. Lisäksi informanttiryhmien valintaan on vaikuttanut myös se, että ryhmien välillä on suuri ikäero: kahdeksasluokkalaiset informantit ovat kaikki 13–15-vuotiaita, ja kaikki eläkeläisinformantit ovat yli 60-vuotiaita. Ikäero näiden ryhmien informanteilla on siis vähintään 45 vuotta ja enimmillään noin 75 vuotta. Tutkielmassani haluankin tarkastella nimenomaan sitä, mitä eroja ja mahdollisia yhtäläisyyksiä näiden eri sukupolvien informanttien vastauksissa on.

Vaikka käsittelen kaikkien informanttien vastaukset nimettöminä, on minun tarpeellista valottaa hieman informanttien taustoja ja pohtia sitä, miten hyvin he sopivat tutkielmani informanteiksi, koska kandidaatintutkielmani edustaa osaltaan kansanlingvistiikan tutkimussuuntausta. Kansanlingvistiksessä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on maallikoiden eli ei-kielitieteellistä koulutusta saaneiden henkilöiden käsitykset kielestä (Mieliäinen & Palander 2014: 11).

Kahdeksasluokkalaisista informanteista voin varmuudella todeta, etteivät he ole saaneet kielitieteellistä koulutusta. Eläkeläisinformanteista kuitenkin yksi nainen on toiminut ennen eläköitymistään englannin kielen opettajana. Muut eläkeläisinformantit eivät ole saaneet kielitieteellistä koulutusta. Myös aiemmissa kansanlingvistiksessä tutkimuksissa mukana on voinut olla muutamia henkilöitä, jotka ovat saaneet koulutusta vieraista kielistä tai yleisestä kielitieteestä. Esimerkiksi Nupposen (2011: 7–8) väitöskirjan haastatteluihin on osallistunut kaksi henkilöä, joilla on ollut kielitieteellistä koulutusta. Käsitän tutkimukseni edustavan kansanlingvististä tutkimusta, sillä 45 informantista 44 (97,8 %) edustaa tutkimuksessani maallikoiden käsityksiä kielestä, eikä yksikään informanteista ole saanut kielitieteellistä koulutusta suomen kielestä.

2. TUTKIMUKSEN TEORIA JA METODIT

Seuraavassa luvussa tarkastelen tutkielmani kannalta tärkeitä käsitteitä, joita ovat kulttuurinen stereotypia, kieliäsenne ja -käsitys. Luvussa 2.2. käsittelen tutkielmani teoreettista ja metodista viitekehystä. Luvussa 2.3. kerron, mitä metodeja olen käyttänyt tutkielmani aineistonkeruussa ja analyysissä. Luvussa 2.4. kerron aikaisemmista kansainvälisistä ja kotimaisista tutkimuksista, joissa kuuntelutestien avulla on selvitetty, miten vieras aksentti vaikuttaa puheen arviointeihin.

2.1. Kulttuurinen stereotypia, kielikäsitys ja kieliäsenne

Stereotypia on varsinkin sosiaalitieteissä tunnettu termi, jolla tarkoitetaan kaavamaista, vahvasti yksinkertaistettua käsitystä jostakin (KS 2016). Stereotypioita on usein etnisistä vähemmistöryhmistä. Stereotypia voi olla esimerkiksi käsitys siitä, että kaikki mustat miehet ovat luonnostaan atleettisia tai että kaikki itäaasialaiset ovat ahkeria opiskelijoita. (Giddens 2009: 636.) Stereotypioita on yleensä vaikea muuttaa (Garrett 2010: 33), ja ne usein juurtuvat kulttuuriseen ymmärrykseen, vaikka olisivatkin kaukana todellisuudesta (Giddens 2009: 636). Tutkimuksessani kutsun maahanmuuttajiin kohdistettuja stereotypioita termillä **kulttuurinen stereotypia**. Samaa termiä on myös Niemelä (2016: 4) käyttänyt tutkielmassaan. Kulttuurinen stereotypia kuvastaa mielestäni parhaiten tähän kontekstiin liittyvien stereotyyppien laatua.

Tutkimukseni kannalta toinen tärkeä käsite on **kieliäsenne**, jota on usein vaikea määrittellä, ja siitä onkin olemassa monia eri määritelmiä. Asennetta on kuitenkin lähestytty kieliäsennetutkimuksessa muun muassa Allportin määritelmän mukaisesti: asenne on opittu tapa ajatella, tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla jotakin ihmistä tai objektia kohtaan. (Garrettin 2010: 19 mukaan Allport 1954.) Kielellisten asenteiden tutkimusta voidaan pitää tarpeellisena sen vuoksi, että kieliäsenne on uskomusten kokonaisuus, joka kohdistuu yksilöön kielen kautta (Niedzielski & Preston 2003: 9).

Kansanlingvistiikassa käytetään kieliäsenteen sijasta myös termiä **kielikäsitys** (*language regard*), joka toimii kattoterminä kaikille maallikoiden uskomuksille kielenkäytöstä. Kielikäsitystä voidaan pitää suositeltavampana käsitteenä kuin asennetta, sillä maallikoiden

uskomuksiin ei välttämättä liity arvottamista, mikä puolestaan on asenteen tärkeä ominaisuus. Kielikäsitteillä ja -asenteilla voi olla vaikutusta kielen tuottamiseen ja ymmärtämiseen, ja niiden tutkimus on tärkeää, jotta voimme ymmärtää kielen vaihtelua ja muutosta. (Preston 2011: 10, 31.) Tutkimuksessani aion käyttää kuitenkin pääasiassa kieli-asenteen käsitettä, koska tutkimukseni informanttien arvioihin liittyy yleensä jonkinasteista arvottamista.

2.2. Sosiolingvistiikka, kansanlingvistiikka ja kieliassenetutkimus

Kandidaatintutkielmani edustaa teoreettiselta ja metodiselta viitekehykseltään kolmea tutkimussuuntausta: sosiolingvistiikkaa, kansanlingvistiikkaa ja kieliassenetutkimusta. **Sosiolingvistiikka** on Nuolijärven (2000: 13) mukaan ”kielentutkimuksen ala, joka käsittelee kieltä sosiaalisessa ympäristössään ja tarkastelee sosiaalista todellisuutta lingvistiikan keinoin”. Sosiolingvistisen tutkimuksen keskeisiä teemoja ovat muun muassa variaatio, kielen muuttuminen, kielen funktio ryhmäidentiteetin muotoutumisessa ja monikielisyys (Nuolijärvi 2000: 17–18). Tarkemmin määriteltynä tutkimukseni on osa kansanlingvististä ja kieliassenetutkimusta.

Kansanlingvistiikka (*folk linguistics*) on kiinnostunut kielenkäyttäjien omista kieltä koskevista ajatuksista, ja tutkimusala tarkasteleekin ns. maallikoiden kielellisiä asenteita ja käsityksiä kielestä. **Maallikot** ovat tavallisia kielenkäyttäjiä, joilla ei ole kielitieteellistä koulutusta. Maallikoiden lisäksi heitä voidaan nimittää myös ei-kielitieteilijöiksi tai ei-lingvisteiksi (*nonlinguist*). (Mielikäinen & Palander 2014: 11, 17.)

Mielikäisen ja Palanderin (2014: 14) mukaan oman ja vieraan puhutavan vertailuun ei tarvita kielitieteellistä koulutusta tai analyttistä näkökulmaa, ja maallikoiden havainnot kielestä ja erilaisista kielimuodoista voivat olla hyvinkin tarkkoja. Kansanlingvistiikka onkin osoittanut, että puhujien kielikäsitteiden ja havaintojen tarkastelu on tärkeää. Kielikäsitteitä ja havaintoja tarkastelemalla voidaan ymmärtää ja selittää kieli-asenteita ja kielellistä variaatiota. (Vaattovaara 2009: 26–27.)

Kansanlingvistiikan uranuurtajana voidaan pitää Dennis R. Prestonia, jonka ensimmäiset alan tutkimukset koskivat yhdysvaltalaisien murrekäsityksiä, ja tutkimukset edustivat

murteisiin painottuvaa kansandialektologiaa (*folk dialectology*). Prestonin tutkimustapaa sovellettiinkin pian eri maissa. Murrekäsitystutkimuksista kansanlingvistiikka on myöhemmin laajentunut yleisempään kielitietoisuustutkimukseen. (Mielikäinen & Palander 2014: 17.) Myöhempiä tutkimuskohteita ovat esimerkiksi asenteet eri kieliä tai etnisten ryhmien käyttämiä kielimuotoja kohtaan (Nieldzieslski & Preston 2003).

Kansanlingvistinen tutkimus alkoi Mielikäisen ja Palanderin (2014: 19) mukaan Suomessa 1990-luvun lopussa erilaisilla murreasenne- ja murretietoisuustutkimuksilla. Fenostiikan ensimmäinen kansanlingvistiikan teorioihin ja metodeihin pohjautuva julkaisu on Mielikäisen ja Palanderin vuonna 2002 Sananjalassa ilmestynyt artikkeli, jossa käsitellään suomalaisten murreasenteita (Vaattovaara 2009: 27). Ensimmäiset opinnäytteet valmistuivat 2000-luvun vaihteessa, ja aiheet keskittyivät useimmiten murrekäsityksiin ja erilaisiin havaintoihin kotimurteesta ja omasta puhekielestä. Oulun yliopistosta on valmistunut opinnäytteitä etenkin pohjoispohjalaisten ja peräpohjalaisten murretietoisuudesta ja -asenteista. (Mielikäinen & Palander 2014: 19–20.)

Kansanlingvistiikan tutkimussuuntauksella on Mielikäisen ja Palanderin (2014: 19) mukaan vahva yhteys myös asennetutkimukseen. **Kieliasennetutkimus** onkin yksi kansanlingvistisen tutkimuksen osa-alueista, ja se on 1960-luvulta lähtien ollut osa sociolingvistiikkaa (Garrett 2010: 19).

2.3. Tutkimuksessa käytetyt metodit

Kandidaatintutkielmani aineiston olen kerännyt kansanlingvistiikassa ja kieliasennetutkimuksessa yleisesti käytettyjen metodien avulla: kuuntelutestillä ja kyselylomakkeella (ks. liite 2). Valitsin kyselylomakkeen aineistonkeruumenetelmäksi, koska kyselylomaketutkimuksilla voidaan koota laajojakin aineistoja nopeammin kuin esimerkiksi haastattelumenetelmää käyttämällä (Mielikäinen & Palander 2014: 22).

Mielikäisen ja Palanderin (2014: 22) mukaan suomalaiset opinnäytteiden kyselyt ovat useimmiten sisältäneet avoimia kysymyksiä, joihin informantit ovat voineet vapaasti vastata. Päädyin kuitenkin kyselylomaketta tehdessäni päinvastaiseen ratkaisuun ja toteutin

lomakkeen käyttämällä ainoastaan suljettuja kysymyksiä. Suljetut kysymykset helpottavat aineiston vastausten analysointia, sillä analysoin aineistoa kvantitatiivisesti.

Jotta kyselytutkimus olisi mahdollisimman luotettava ja saisin monipuolisia vastauksia kieliasenteista ja puhenäytteiden arvioinneista, päädyin käyttämään kahta eri osiota lomakkeessani: Osgoodin skaalaa ja Likertin asteikkoa. Molempia arviointiasteikkoja on käytetty jo perinteisessä sosiolingvistiikassa, ja niitä käytetään yleisesti myös kansanlingvistisissä tutkimuksissa (Mielikäinen & Palander 2014: 23).

Kyselylomakkeeni kolmannessa osiossa on Likertin asteikko, jossa on yhdeksän erilaista väittämää. Informanttien tehtävänä on rangastaa mielipidettään parhaiten kuvaava vaihtoehto jokaisen väittämän kohdalla. Vaihtoehdot ovat täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä ja täysin eri mieltä. (ks. Mielikäinen & Palander 2014: 23.)

Osgoodin skaala eli semanttinen differentiaali on asennetutkimusmenetelmä, jossa vastaajat reagoivat annettuihin vastakohta-adjektiivipareihin (kuten *kaunis – ruma*) yleensä 5–7-portaisella asteikolla. Sanaparit ovat usein järjestyksessä siten, että kaikki positiiviset ja negatiiviset eivät asetu samalle puolelle asteikkoa. (Vaattovaara 2009: 99.) Päädyin kyselylomakkeessani myös tähän edellä mainittuun järjestykseen, jotta vastaajat eivät mekaanisesti rastittaisi aina saman puolen vastausta.

Osgoodin skaalaa on usein käytetty yhdessä matched guise -tekniikan kanssa. Matched guise -kuuntelutestissä informantit saavat kuultavaksi useita eri puhenäytteitä, joissa on kuitenkin yhden ja saman puhujan tuottamia näytteitä kielen eri varieteeteistä. (Vaattovaara 2009: 99.) Tässä tutkielmassani soveltan matched guise -tekniikan sovellusta verbal guisea, joka eroaa matched guise -tekniikasta siten, että jokaisessa puhenäytteessä on eri puhuja (Garrett 2010: 39–42). Verbal guise -tekniikka on korjannut monia matched guise -tekniikassa arvosteltuja puutteita, kuten puhenäytteiden autenttisuutta, sillä puhujia on yhden sijasta useampia. Molemmilla tekniikoilla on useita hyviä puolia, joista tärkeimpänä voidaan pitää niiden epäsuoruutta. Matched ja verbal guise -tekniikoiden avulla päästään tutkimaan yksilöiden piiloasenteita niin, että esimerkiksi sosiaalisen suotavuuden vääristymä ei pääse vaikuttamaan tutkimustuloksiin. (Garret 2010: 44–45, 57–58.)

Kuuntelutestin aikana informantit ovat arvioineet puhenäytteiden puhujia erilaisilla luonteenpiirteisiin, ominaisuuksiin ja varallisuuteen liittyvillä osa-alueilla. Näitä osa-alueita kuvailevia adjektiivipareja on 11, ja ne ovat: älykäs – tyhmä, kouluttautunut – kouluttamaton, mukava – epämukava, rehellinen – epärehellinen, ahkera – laiska, työssäkäyvä – työtön, ystävällinen – epäystävällinen, selkeä – epämääräinen, varakas – vähävarainen, miellyttävä – ärsyttävä ja kaunis – ruma. Evaluaatiot kertovat informanttiryhmien kieli- asenteista ja assosiaatioista, joita informantit yhdistävät eri puhujiin ja heidän edustamiinsa maahanmuuttajaryhmiin. Olen laskenut jokaisesta adjektiiviparista keskiarvon, jotta voin esitellä ja havainnollistaa eri puhujiin liitettyjä ominaisuuksia. Koska Osgoodin skaala on tutkielmassani 4-portainen, olen pisteyttänyt vastakohtaparin niin, että positiivisin evaluaatio on neljän pisteen ja negatiivisin on yhden pisteen arvoinen.

2.4. Aikaisempi tutkimus

Tässä luvussa kerron tutkielmani kannalta tärkeistä tutkimuksista. Aloitan luvun kertomalla kansainvälisistä tutkimuksista, joissa on selvitetty vieraan aksentin vaikutusta puheen arviointeihin. Tämän jälkeen käsittelen kotimaisia kansanlingvistisiä tutkimuksia, joiden tarkastelun kohteina ovat olleet natiivien suomen kielen puhujien suhtautuminen maahanmuuttajien puhetapaan. Viimeiseksi kerron Niemelän (2016) tutkielmasta ja sen tuloksista. Tutkielma on lähin esikuvallinen tutkimus kandidaatintyölleni, sillä tutkielmani on vertailututkimus Niemelän (2016) pro gradu -tutkielmalle.

On paljon kansainvälisiä tutkimuksia, joissa kuuntelutestien avulla on selvitetty, miten vieras aksentti vaikuttaa puheen arviointiin. Brennanin ja Brennanin (1981) tutkimuksessa informantit ovat arvioineet sekä espanjalaisaksentillisen englannin että standardin amerikanenglannin puhujia kahdeksan adjektiiviparin avulla. Jaberin ja Husseinin (2011) tutkimuksessa englanninkieliset informantit arvioivat kuuntelutestien aikana ei-natiivien englanninkielisten puhujien puhetta ja sen eri ominaisuuksia. Tutkimustulokset osoittavat englanninkielisten informanttien arvioivan jordaninenglannin puhujia positiivisemmin muihin puhujaryhmiin verrattuna (Jaber & Hussein 2011). Kuuntelutestejä on käytetty myös kansainvälisissä murteentutkimuksissa. Van Bezooijen (2002) on tutkinut kuunte-

lutestin avulla hollantilaisten asenteita yleiskieltä ja eri alueiden murteita kohtaan. Tutkimus osoittaa, että hollantilaiset informantit pitävät yleiskieltä paljon kauniimpana kuin kolmea aluemurretta (Van Bezooijen 2002: 17).

On vain muutamia kotimaisia kansanlingvistisiä tutkimuksia, joissa tarkastellaan, miten natiivit suomen kielen puhujat suhtautuvat maahanmuuttajien puhetapaan. Pennanen (2008) tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan helsinkiläisten restonomiopiskelijoiden asenteita erilaisia vieraita aksentteja kohtaan. Ikävalko (2013) puolestaan tutkii natiivien suomen kielen puhujien asenteita vieraita aksentteja kohtaan. Aiheesta on ilmestynyt myös ensimmäinen väitöskirja, jossa Leinonen (2015) tarkastelee maahanmuuttajien puhuman suomen vierasta aksenttia ja mitä vaikutuksia aksentilla on puhujan arviointiin. Väitöskirjassa tarkastelun kohteena ovat myös nuorten käsitykset siitä, mikä on hyvää suomea. Tutkimus osoittaa, että nuorten paikkakunnalla ja aksentin vahvuudella on vaikutusta puhujan arviointiin. Erityisesti nuorten kotipaikkakunta vaikuttaa tulokseen, sillä kainuulaisten arviot ovat kielteisemmät kuin helsinkiläisten. (Leinonen 2015: 130–133.)

Lähin esikuvallinen tutkimus on Heidi Niemelän pro gradu -tutkielma, jossa Niemelä (2016) tarkastelee oululaisopiskelijoiden asenteita maahanmuuttajan puhumaa suomea kohtaan. Niemelän (2016) tutkimustulokset osoittavat, että oululaiset opiskelijat liittävät eri maahanmuuttajaryhmiin erilaisia kulttuurisia stereotyyppioita. Kuuntelutestien kaikkien ryhmien informantit evaluoivat maahanmuuttajat lähes samanlaisen hierarkian mukaisesti: länsimaalaiset maahanmuuttajat saavat kaikkein positiivisimmat evaluaatiot ja somalimaahanmuuttajat kaikkein negatiivisimmat evaluaatiot. Tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa sukupuolten välisiä eroja. Naisinformantit arvioivat maahanmuuttajien puhumaa suomea jonkin verran positiivisemmin kuin miesinformantit. Tämä tulos tukee aikaisempaa tutkimusta, jossa on havaittu naisten suhtautuvan ylipäättään maahanmuuttoon, maahanmuuttajiin ja humanitäärisiin näkökulmiin miehiä positiivisemmin. Kuuntelutestit osoittivat, että informanttien mielestä se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen, millaisen kuvan hänestä saa. Monet kieliasteista kohdistuvatkin itse kielen sijaan sen puhujaan. (Niemelä 2016: 106–108.)

3. AINEISTON ANALYYSI

Analysoin luvusta 3.1. eteenpäin kuuntelutestien tuloksia ja vertailen kaikissa alaluvuissa tuloksiani Niemelän (2016) tutkimustuloksiin. Ensimmäiseksi kerron lähtöaluearvioista, joita kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformatit antavat puhenäytteiden maahanmuuttajille. Luvussa 3.2. tarkastelen informanttiryhmieni evaluaatioita maahanmuuttajista ja minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä nuorten ja eläkeläisten evaluaatioissa on havaittavissa. Luvussa 3.3. kerron Likertin asteikosta saaduista tuloksista ja siitä, mitä ne kertovat kahden informanttiryhmäni asenteista maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan.

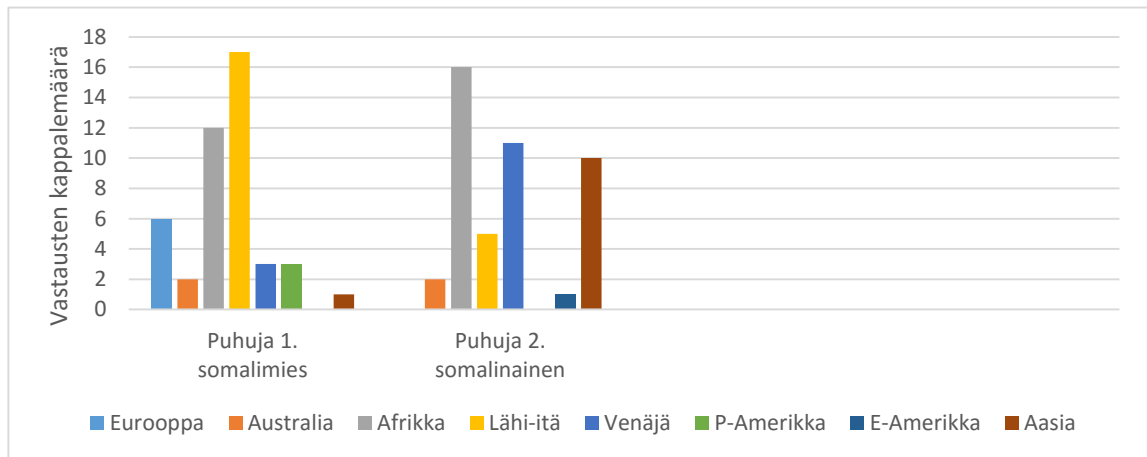
3.1. Puhujien lähtöalueen tunnistaminen

Kuuntelutestissä jokaisen informantin tehtävänä on ollut arvioida maahanmuuttajan lähtöaluetta ainoastaan kuulohavaintonsa ja omien aiempien kokemustensa perusteella. Lähtöalueella tarkoitan tässä maata, josta maahanmuuttaja on kotoisin. Koska termi voi olla monelle maallikolle tuntematon tai epäselvä, olen muotoillut kysymyksen lomakkeeseen seuraavasti: ”Mistä arvioisit puhujan olevan kotoisin?” Vastausvaihtoehdot ovat valmiina kyselylomakkeessa, ja niitä on kahdeksan: Eurooppa, Australia, Afrikka, Lähi-itä, Venäjä, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka ja Aasia. Tarkoitukseni on siis tarkastella sitä, kuinka hyvin informantit tunnistavat maahanmuuttajaryhmien aksentit vai tunnistavatko ollenkaan. Vastausvaihtoehdoista kolme on ylimääräistä, eli yksikään puhenäytteiden maahanmuuttajista ei ole kotoisin kyseisiltä lähtöalueilta.

Tarkastelen tässä osiossa eläkeläisten ja kahdeksaluokkalaisten vastauksia yhdessä, sillä kumpikaan informanttiryhmistä ei tunnistanut puhujien lähtöalueita toista ryhmää paremmin, vaan molempien ryhmien vastaukset ovat hyvin hajanaiset. Aiemmissä tutkimuksissa informanttien arviot puhujien lähtöalueista ja äidinkielistä ovat olleet hyvin hajanaisia (Niemelä 2016: 32, liite 27; Leinonen 2015: 110), mistä voi päätellä lähtöalueen ja äidinkielen tunnistamisen olevan maallikoille haastava tehtävä.

Havainnollistan tutkielmani vastausten hajanaisuutta kolmella kuviolla. Jokaisessa kuviossa on kaksi puhujaa, ja järjestys on sama kuin kuuntelutestissä: Afrikasta kotoisin ole-

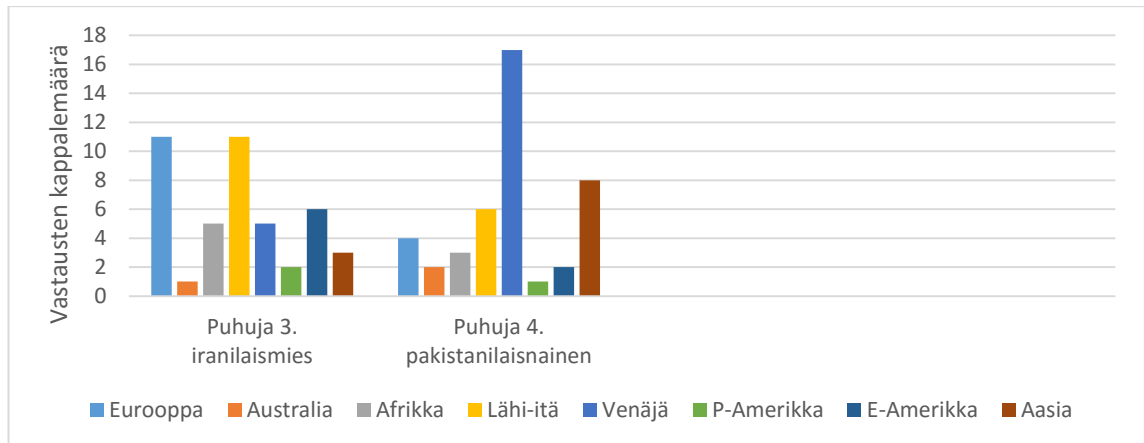
vat somalimies ja -nainen, Lähi-idästä kotoisin oleva iranilaismies ja Etelä-Aasiasta pakistanilaisnainen sekä länsimaita edustavat englantilainen mies ja yhdysvaltalaisnainen. Kaikki vastausvaihtoehdot eli kahdeksan lähtöaluetta ovat mukana kuvioissa, sillä usean puhujan kohdalla (puhujat 3, 4 ja 6) lähtöaluearviot hajaantuvat kaikille annetuille vastausvaihtoehdoille. Seuraavalla kuviolla havainnollistan vastausten jakaantumista somalimiehen ja -naisen kohdalla.

KUVIO 1. Somalimiehen ja -naisen lähtöaluearviot.

Kuviosta 1 ilmenee, että 45 informantista 12 (22,7 %) tunnistaa somalimiehen lähtöalueen. Toinen vastauksissa toistuva lähtöaluevaihtoehto on Lähi-itä, jonka on valinnut 17 informanttia. Loput arviot hajaantuvat viidelle muulle vastausvaihtoehdolle. Toinen puhuja on somalialainen nainen. 44 informantista 16 (36,4 %) tunnistaa lähtöalueen oikein. Kuitenkin kymmenen informanttia valitsee vaihtoehdoista Aasian, ja 11 informanttia valitsee puolestaan Venäjän oletetuksi lähtöalueeksi. Kuten kuvio 1 osoittaa, loput arviot jakaantuvat kolmelle muulle lähtöalueelle. Niemelän (2016) tutkimuksessa somalimiehen ja -naisen lähtöaluearviot ovat samantapaiset kuin tässä tutkimuksessa. Arviot ovat hajanaisia, mutta arviot jakaantuvat kuitenkin pääosin Afrikan, Lähi-idän, Venäjän ja Aasian kesken. (Niemelä 2016: liite 27.) Kuten kuviosta 1 näkee, suurin osa tutkimukseni informanttien arvioista jakaantuu samalla tavalla näiden neljän lähtöalueen kesken.

Informanttieni arviot iranilaismiehen ja pakistanilaisnaisen lähtöalueista hajaantuvat kaikille kahdeksalle vastausvaihtoehdoille. Seuraavalla kuviolla havainnollistan iranilaismiehen ja pakistanilaisnaisen lähtöaluearvioitten hajanaisuutta.

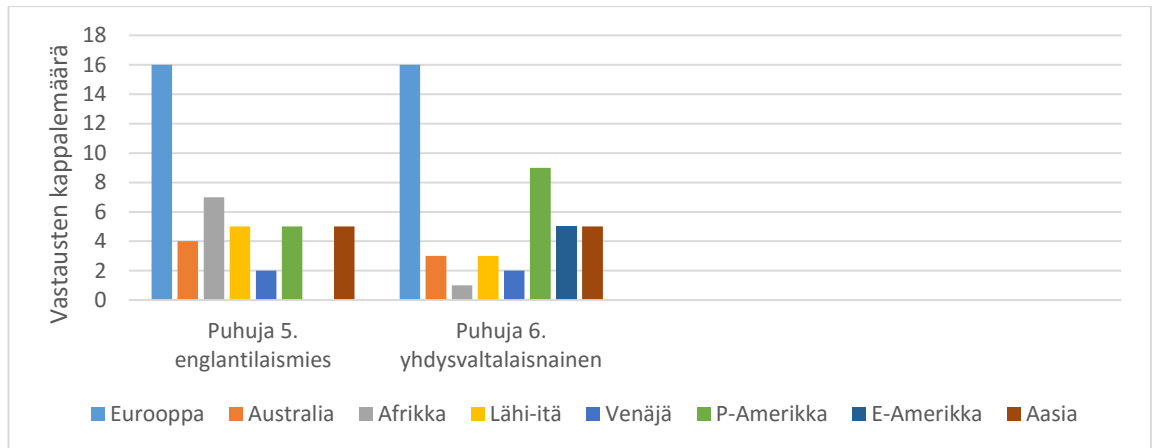

KUVIO 2. Iranilaismiehen ja pakistanilaisnaisen lähtöaluearviot.

Kuten kuvio 2 osoittaa, iranilaismiehen tunnistaa Lähi-idästä kotoisin olevaksi 44 informantista 11 (25 %). Saman verran informantteja arvelee puhujan olevan kotoisin Euroopasta. Kuvio 2 osoittaa, että puolet informanttien arvioista hajaantuu kuuden muun vaihtoehdon kesken. Vain kahdeksan informanttia (18,2 %) tunnistaa oikein pakistanilaisnaisen lähtömaan. 17 informanttia on puolestaan sitä mieltä, että puhuja olisi kotoisin Venäjältä. On hieman yllättävää, että suuri osa informanteista arvioi naisen venäläiseksi, sillä puhenäytteessä ei ole mielestäni venäläisaksentille tyypillisiä piirteitä. Loput arviot pakistanilaisnaisen lähtöalueesta hajaantuvat kuudelle muulle vaihtoehdolle.

Tutkimustulokseni poikkeavat puhujien 3 ja 4 kohdalla Niemelän (2016) pro gradu -tutkielman tuloksista. Tutkielmassa arviot iranilaismiehen lähtöalueesta jakaantuvat melko tasaisesti kuudelle vaihtoehdolle kuitenkin niin, että enemmistö miesinformanteista arvioi puhujan olevan Euroopasta (Niemelä 2016: liite 27). Kuten kuvio 2 osoittaa, tässä tutkielmassa iranilaismiehen arvioista puolet jakaantuu Euroopan ja Lähi-idän kesken. Niemelän (2016) tutkimuksessa pakistanilaisnaisen lähtöaluearvioista puolet jakaantuu Euroopan, Aasian ja Afrikan välille, ja puolet arvioista hajaantuu viidelle muulle vaihtoehdolle (Niemelä 2016: liite 27). Arviot poikkeavat tässä informanttien arvioista, sillä yli puolet arvioista jakaantuu Venäjän ja Aasian välille. Tutkimustulokset ovat yhtenevät siltä osin, että Lähi-idästä ja Aasiasta kotoisin olevat puhujat tunnistetaan heikosti.

Seuraavassa kuviossa esitän englantilaismiehen ja yhdysvaltalaisnaisen lähtöaluearviot.

KUVIO 3. Englantilaismiehen ja yhdysvaltalaisnaisen lähtöaluearviot.

Kuviosta 3 havaitsee, että selkeä enemmistö informanteista arvioi länsimaita edustavien puhujien, englantilaisen ja yhdysvaltalaisen, olevan kotoisin Euroopasta. Informanteista 16 (36,4 %) tunnistaa englantilaisen miehen eurooppalaiseksi. Loput arviot hajaantuvat melko tasaisesti useille eri vaihtoehdoille. Yhdeksän informanttia (20,5 %) tunnistaa yhdysvaltalaisnaisen lähtöalueen eli Pohjois-Amerikan. Kuitenkin 16 vastaajaa on sitä mieltä, että puhuja olisi kotoisin Euroopasta. Kuten kuvio 3 osoittaa, loput arviot jakaantuvat kuudelle muulle lähtöalueelle.

Niemelän (2016) tutkimuksessa informantit tunnistavat parhaiten yhdysvaltalaisen naisen ja englantilaismiehen lähtöalueet, koska kummankin puhujan äidinkieli on englanti (Niemelä 2016: 32–33). Tutkimustulokseni poikkeakin tässä Niemelän (2016) tuloksista osittain, sillä informanttini tunnistavat parhaiten somalinaisen ja englantilaismiehen alkuperän. Toisaalta suuri osa informanteista arvioi yhdysvaltalaisnaisen olevan kotoisin Euroopasta, mistä voi päätellä, että informantit kuitenkin arvioivat puhujan olevan länsimaalainen.

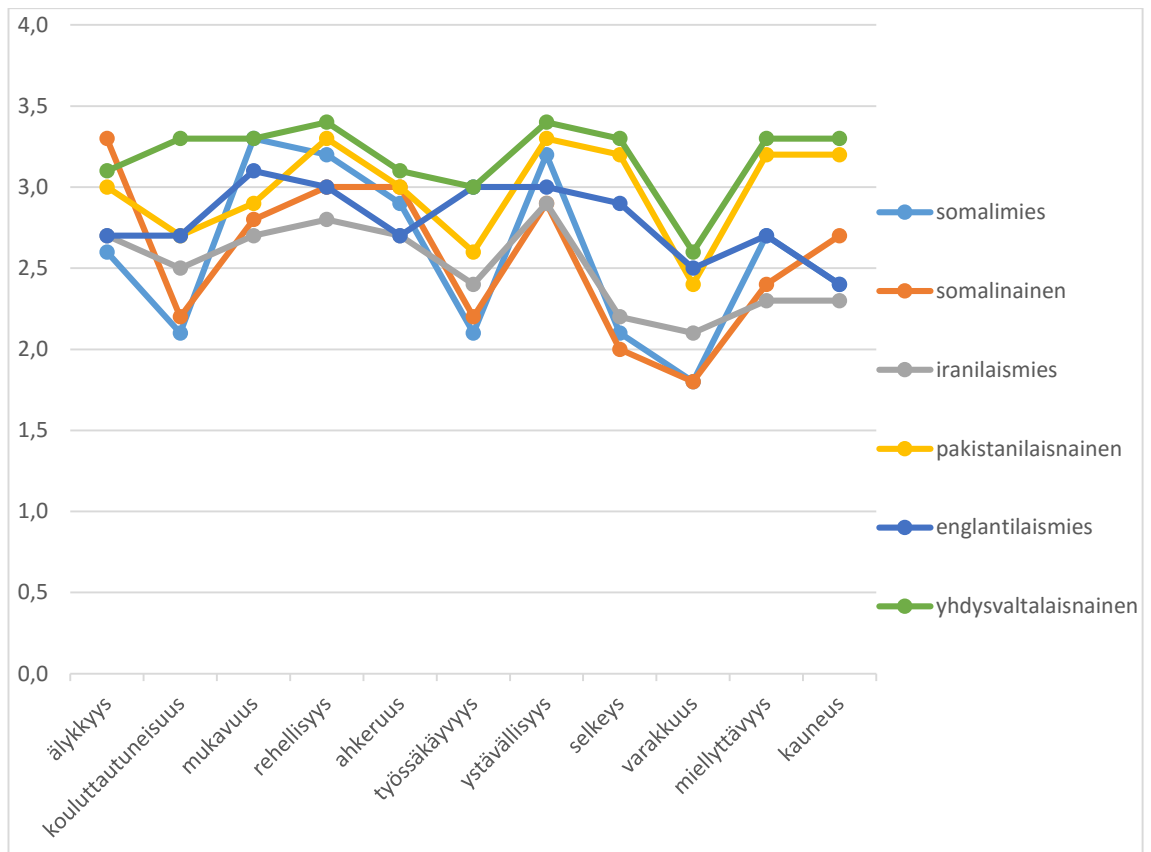
Tässä luvussa olen esittänyt tutkielmani informanttien arviot puhujien lähtöalueista. Edellä esittämieni lukujen ja kuvioiden valossa voin todeta yhteenvetona, että lähtöalueen tunnistaminen on ollut informanteilleni haastava tehtävä. Informantit ovat tunnistaneet parhaiten (36,4 %) somalinaisen ja englantilaismiehen lähtöalueet. Kaiken kaikkiaan informanttien lähtöaluearviot ovat olleet melko hajanaiset. Arvioiden hajanaisuus on aiem-

pien tutkimuksien mukainen (Niemelä 2016: 32, liite 27; Leinonen 2015: 110). Seuraavassa luvussa tarkastelen Osgoodin skaalan tuloksia. Osgoodin skaalan avulla analysoin informanttiryhmieni evaluaatioita maahanmuuttajien puhumasta suomen kielestä.

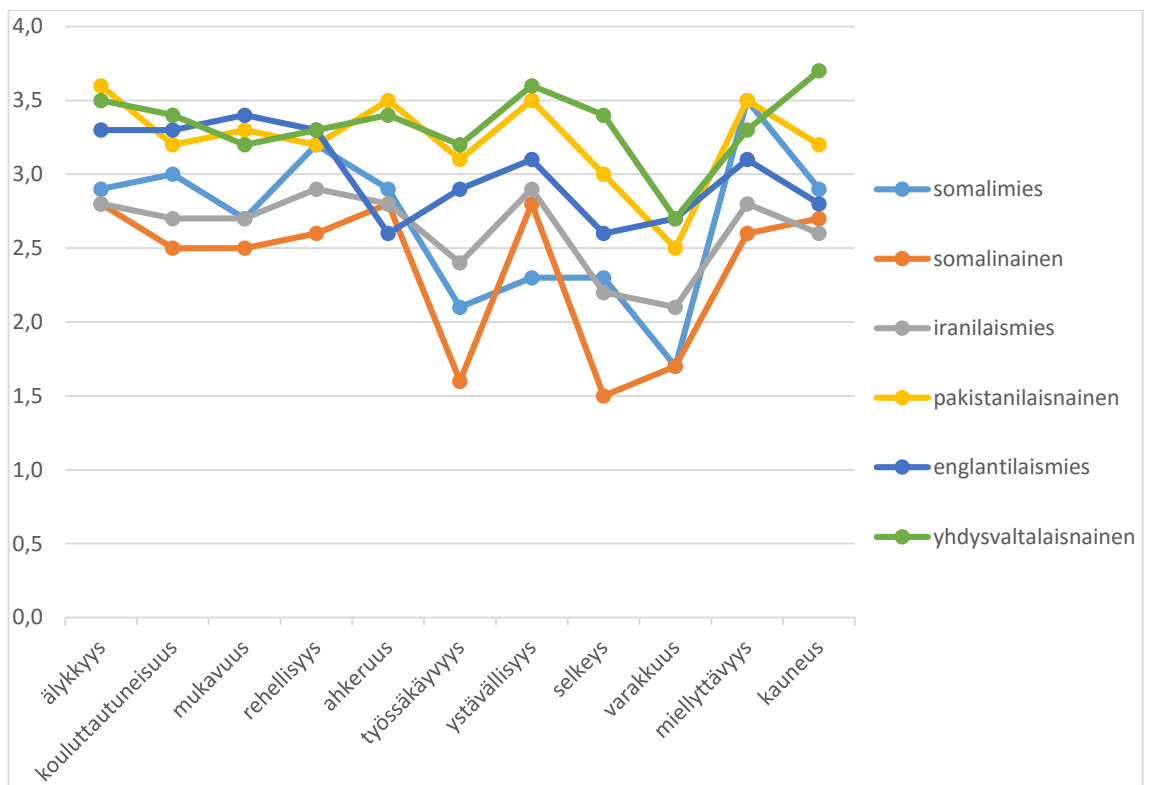
3.2. Osgoodin skaalalla saadut tulokset

Analysoin kahdeksasluokkalais- ja eläkeläisinformanttien evaluaatioita erillään ja vertailen samalla ryhmien vastauksia keskenään. Evaluaatioita tarkastellessa on kuitenkin otettava huomioon se, että informantit ovat kuulleet ainoastaan maahanmuuttajien puhenäytteet, joten informantit eivät voi olla täysin varmoja puhujien lähtöalueesta tai etnisestä taustasta. Kuten luku 3.1 osoittaa, informanttien arviot puhujien lähtöalueista ovat usein hyvin hajanaisia, ja tällä hajanaisuudella voi olla vaikutusta evaluaatioihin.

Seuraavalla kahdella kuviolla havainnollistan kahdeksasluokkalais- ja eläkeläisinformanttien evaluaatioiden keskiarvoja Osgoodin skaalalta saaduista tuloksista. Jotta kuviot pysyisivät selkeinä ja luettavina, esitän ensimmäisessä kuviossa kahdeksasluokkalaisten ja toisessa kuviossa eläkeläisten evaluaatiot.

KUVIO 4. Kahdeksasluokkalaisinformanttien evaluaatiot puhujista.

KUVIO 5. Eläkeläisinformanttien evaluaatiot puhujista.

Somalimies saa molempien ikäryhmien informanteilta sekä positiivisia että negatiivisia evaluaatioita. Kuvio 4 osoittaa, että kahdeksasluokkalaiset arvioivat miehen mukavaksi (ka 3,3), rehelliseksi (ka 3,2) ja ystävälliseksi (ka 3,2). Kuten kuvio 5 osoittaa, eläkeläiset arvioivat miehen olevan koulutettu (ka 3,0), rehellinen (ka 3,2), ystävällinen (ka 3,3) ja miellyttävä (ka 3,5). Kahdeksasluokkalaiset arvioivat somalalaisen puhetta positiivisemmin kuin eläkeläisinformantit, joiden vastauksissa yhdenkään ominaisuuden keskiarvo ei ole 3 tai enemmän. Niinpä kaiken kaikkiaan eläkeläisten evaluaatiot somalalaisesta ovat melko negatiiviset. Kuvio 4 kuitenkin osoittaa, että nuoret arvioivat somalalaisen olevan älykäs (ka 3,3), rehellinen (ka 3,0) ja ahkera (ka 3,0).

Kun ikäryhmien vastauksia verrataan keskenään, nousee esiin selkeästi kolme sekä somalimieheen että -naiseen liitettyä ominaisuutta: vähävaraisuus, työttömyys ja puheen epämääräisyys. Näiden lisäksi kahdeksasluokkalaiset arvioivat molempien puhujien olevan kouluttamattomia. Kaikkien näiden edellä mainittujen ominaisuuksien keskiarvot ovat 1,7–2,3.

Mielestäni näihin kahteen puhujaan liitetyt ominaisuudet kertovat informanteilla olevan kulttuurisia stereotypioita: Afrikasta kotoisin olevien maahanmuuttajien arvellaan olevan työttömiä ja vähävaraisia, ja nämä ominaisuudet nousevat molemmissa ikäryhmissä esille ainoastaan kuullun puhenäytteen perusteella. Mielestäni näiden stereotyyppien vahvuudesta kertoo myös se, kuinka samanlaiset keskiarvojakaumat ikäryhmien vastauksissa on nähtävissä. Ikäero näiden ryhmien informanttien välillä on kuitenkin pienimmillään 45 vuotta ja suurimmillaan noin 75 vuotta. Evaluaatiot osoittavat, kuinka vähän stereotyyppit ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana. Stereotyyppioita onkin usein vaikea muuttaa (Garrett 2010: 33). Somalin ja suomen kielten eroavaisuudet voivat osaltaan myös vaikuttaa informanttien evaluaatioihin. Kielet eroavat toisistaan rakenteellisesti ja foneettisesti, joten kielenvälinen vaikutus voi aiheuttaa sen, että informantit arvioivat somalimiehen ja -naisen puhumaa suomea melko negatiivisesti. (Niemelä 2016: 37.)

Kahdeksasluokkalaisten ja eläkeläisten evaluaatiot iranilaismiehestä ovat kaikki hieman negatiivisia: yhdenkään ominaisuuden keskiarvo ei ole kolmea tai enempää, kuten kuviot 4 ja 5 osoittavat. Huomattava on kuitenkin, ettei yhdenkään ominaisuuden keskiarvo ole

kahta tai alle sen, kuten esimerkiksi somalimiehen ja -naisen evaluaatioissa on. Evaluaatiot iranilaisesta miehestä ovat ikäryhmillä niin samankaltaiset, että kolme negatiivisinta arviointia osuvat samoille ominaisuuksille, ja keskiarvot ovat myös samat: varakkuus (ka 2,1), työssäkäyvyys (ka 2,4) ja puheen selkeys (ka 2,2).

Kuviot 4 ja 5 havainnollistavat sen, että molempien ikäryhmien evaluaatiot pakistanilaisnaisesta ovat todella positiivisia. Kahdeksasluokkalaiset arvioivat hänen olevan älykäs (ka 3,0), rehellinen (ka 3,3), ahkera (ka 3,0), ystävällinen (ka 3,3) ja miellyttävä (3,2) sekä hänen puheensa kuulostavan selkeältä (ka 3,2) ja kauniilta (ka 3,2). Eläkeläisinformantit arvioivat naisen puhetta jopa kahdeksasluokkalaisia positiivisemmin: 11 arvioidusta ominaisuudesta kymmenen keskiarvot ovat kolme tai korkeammat. Eläkeläisinformanttien mielestä puhuja ei kuitenkaan ole kovin varakas (ka 2,5), ja samaa mieltä ovat kahdeksasluokkalaiset (ka 2,4).

Selvä ero pakistanilaisnaisen ja iranilaismiehen evaluaatioissa ei selity sillä, että toisen puhujan lähtöalue olisi tunnistettu toista paremmin. Informanttien arviot molempien puhujien lähtöalueista ovat hyvin hajanaiset. Informantit eivät ole tunnistaneet selkeästi kummankaan puhujan lähtöaluetta, vaan arviot hajaantuvat kaikille kahdeksalle eri vastausvaihtoehdolle, kuten kuvio 2 esittää. Huomattava on kuitenkin pakistanilaisnaisen lähtöaluearvioista se, että 44 informantista 17 arvioi hänen lähtöalueekseen Venäjän, ja vain kahdeksan tunnistaa oikean lähtöalueen. Positiiviset evaluaatiot naisesta voivat siis selittyä sillä, että huomattavan moni informanteista arvioi naisen venäläiseksi. Informantit ehkä arvioivat oletettua venäläisnaista positiivisemmin, koska kyseessä on tuttu maahanmuuttajaryhmä. Toinen syy positiivisiin evaluaatioihin voi olla se, että ikäryhmien informanteilla on positiivinen käsitys Aasiasta kotoisin olevista maahanmuuttajista tai ainakin maahanmuuttajanaisista. Selitys voi olla myös pakistanilaisnaisen puheessa, sillä molemmat informanttiryhmät arvioivat puheen olevan selkeää. Puheen selkeyden vaikutuksesta arviointeihin kerron tarkemmin taulukon 1 yhteydessä.

Kuten kuviot 4 ja 5 osoittavat, molempien ikäryhmien informanttien evaluaatiot englantilaisesta miehestä ovat melko positiivisia. Kahdeksasluokkalaiset informantit arvioivat henkilön kuulostavan mukavalta (ka 3,1), rehelliseltä (ka 3,0) ja työssäkäyvältä (ka 3,0) sekä ystävälliseltä (ka 3,0). Puolestaan eläkeläiset arvioivat puhujan olevan älykäs (ka

3,3), koulutettu (ka 3,3), mukava (ka 3,4), rehellinen (ka 3,3), ahkera (ka 3,2) ja ystävällinen (ka 3,1) sekä miellyttävä (ka 3,1). Eläkeläisryhmän huonoimmat evaluaatiot ovat puheen selkeydestä (ka 2,6) ja miehen varakkuudesta (ka 2,7). Varakkuus on myös kahdeksaluokkalaisten evaluaatioissa yksi huonoimmista (ka 2,5), minkä lisäksi arviot puheen kauneudesta saavat huonoimman keskiarvon (2,4).

Kuudesta puhujasta viimeinen, yhdysvaltalainen nainen, saa sekä kahdeksaluokkalais- että eläkeläisinformanteilta kaikkein positiivisimmat evaluaatiot. Kuviot 4 ja 5 havainnollistavat, että eläkeläisten ja nuorten arviot 11 ominaisuudesta ovat kymmenen kohdalla joko tasan kolme tai tätä enemmän. Tämä tarkoittaa sitä, että vain yhden ominaisuuden keskiarvo on alle kolme. Eläkeläiset arvioivat naisen varakkuuden keskiarvoksi 2,7, ja nuorten arvio on 2,6. Huomioitava on kuitenkin se, että kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformantit arvioivat englantilaismiehen ja yhdysvaltalaisnaisen olevan puhujista varakkaimmat.

Kuten olen edellä esittänyt, kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformanttien evaluaatiot ovat huomattavan yhtenevät, joten mielestäni on perusteltua tarkastella näiden ryhmien vastauksia myös yhdessä. Olenkin laskenut jokaisesta 11 osa-alueesta nuorten- ja eläkeläisinformanttien evaluaatioitten keskiarvon. Lisäksi olen laskenut keskiarvosarakkeisiin sekä puhujien että osa-alueiden kokonaiskeskiarvon. Selvyyden vuoksi olen lihavoanut kuvioon kaikki sellaiset keskiarvot, jotka ovat joko samoja tai korkeampia kuin osa-alueen kokonaiskeskiarvot. Havainnollistan seuraavalla taulukolla, miten keskiarvot jakaantuvat puhujien välillä.

TAULUKKO 1. Puhujien saamien evaluaatioiden keskiarvot.

	somalimies	somalainen	iranilaismies	pakistanilaisnainen	englantilaismies	yhdysvaltalaisnainen	keskiarvo
älykkyyks	2,7	3	2,7	3,3	3	3,3	3
koulutautuneisuus	2,6	2,3	2,6	3	3	3,3	2,7
mukavuus	3	2,7	2,7	3,1	3,2	3,3	2,9
rehellisyys	3,2	2,8	2,8	3,3	3,1	3,4	3
ahkeruus	2,9	2,9	2,7	3,2	2,9	3,2	3
työssäkäyvyys	2,1	1,9	2,4	2,9	2,9	3,1	2,5
ystävällisyys	3,3	2,9	2,9	3,4	3	3,5	3,1
selkeys	2,2	1,7	2,2	3,1	2,8	3,3	2,5
varakkuus	1,8	1,7	2,1	2,5	2,6	2,7	2,2
miellyttävyy	3,1	2,5	2,5	3,3	2,9	3,3	2,9
kauneus	2,7	2,7	2,4	3,2	2,6	3,5	2,8

Taulukko 1 osoittaa, että tutkimukseni informantit eivät pidä maahanmuuttajia yleisesti kovin varakkaina. Tämä selvenee siitä, että kokonaiskeskiarvoista heikoin on varakkuus. Kokonaiskeskiarvo puhujien varakkuudesta onkin vain 2,2. Kuten taulukko 1 havainnollistaa, yhdysvaltalaisnainen arvioidaan puhujista varakkaimmaksi (2,7). Huomattava on kuitenkin se, että 11 arvioidusta ominaisuudesta ainut on varakkuus, jonka keskiarvo yhdysvaltalaisnaisella on alle kolme.

Taulukosta 1 ilmenee, että pakistanilais- ja yhdysvaltalaisnaisen saamien evaluaatioiden keskiarvot ovat parhaimmat, sillä molempien puhujien keskiarvot ovat korkeammat kuin osa-alueiden kokonaiskeskiarvot. Parhaimmat evaluaatiot saa kuitenkin yhdysvaltalaisnainen, sillä hänen keskiarvonsa ovat joko samoja tai korkeampia kuin pakistanilaisnaisen. Englantilaismiehen keskiarvot jäävät vain kolmella osa-alueella, ahkeruudella, ystävällisyydellä ja kauneudella, kokonaiskeskiarvoja hieman matalammiksi.

Kuten taulukko 1 osoittaa, somalinaisen ja iranilaismiehen keskiarvot ovat puhujista huonoimmat. Iranilaismiehen kohdalla kaikki keskiarvot ovat alle kokonaiskeskiarvojen, ja somalinaisen keskiarvoista vain yksi, älykkyys, on yli osa-alueen kokonaiskeskiarvon. Informantit arvioivat somalimiehen kokonaiskeskiarvoa mukavammaksi, rehellisemmäksi, ystävällisemmäksi ja miellyttävämmäksi, mutta muilla seitsemällä osa-alueella myös somalimiehen evaluaatiot jäävät kokonaiskeskiarvoja matalammaksi.

Yhteenvetona voi taulukon 1 perusteella todeta, että länsimaalaiset maahanmuuttajat sijoittuvat etnisessä hierarkiassa korkealle yhdessä Etelä-Aasiasta kotoisin olevan pakistanilaisen kanssa. Taulukko 1 vahvistaa siis aiemmista tutkielmista saatuja tuloksia, joissa länsimaalaiset maahanmuuttajat kuuluvat maahanmuuttajien etnisen hierarkian kärkipäähän (Niemelä 2016: 37; Jaakkola 2005: 69, 2009: 52). Useiden tutkimustuloksien valossa voikin todeta suomalaisten suhtautuvan myönteisemmin korkean elintason maista tuleviin maahanmuuttajiin, joiden kulttuurit ovat lähellä suomalaista kulttuuria (Jaakkola 2005: 69).

Viimeisiksi tutkimukseni etnisessä hierarkiassa sijoittuvat puolestaan somalitaustaiset maahanmuuttajat yhdessä Lähi-idästä kotoisin olevan iranilaisen kanssa. Somalimaahanmuuttajien sijoittuminen hierarkian loppupäähän on myös aiempien tutkimustuloksien

mukainen (Niemelä 2016: 37; Jaakkola 2005: 70, 2009: 52). Suomalaisten suhtautuminen on usein varauksellisempaa köyhemmistä maista lähtöisin oleviin maahanmuuttajiin, jotka erottuvat selvästi suomalaisista ulkonäöltään ja kulttuuriltaan (Jaakkola 2005: 69).

Puhujien saamat evaluaatiot heidän puheensa selkeydestä vaikuttavat menevän samalla tavalla kuin tutkielmani etninen hierarkia: kärkipäähän sijoittuvien, yhdysvaltalaisen, pakistanilaisen ja englantilaisen, keskiarvot puheen selkeydestä ovat korkeimmat. Viimeiseksi sijoittuvien, iranilaisen ja somalialaisten, keskiarvot jäävät puolestaan reilusti alle kokonaiskeskiarvon. Tästä tuloksesta voi päätellä puheen selkeydellä olevan vaikutusta informanttien evaluaatioihin maahanmuuttajista.

Tässä luvussa olen esitellyt informanttiryhmieni evaluaatioita jokaisesta kuudesta maahanmuuttajasta. Olen käsitellyt ikäryhmien evaluaatioita erillään ja yhdessä, sillä ikäryhmien evaluaatiot ovat olleet huomattavan yhteneviä. Tutkimustuloksieni valossa olen esittänyt tutkielmani etnisen hierarkian. Pakistanilais- ja yhdysvaltalaisnainen sekä englantilaismies muodostavat tutkielmani etnisen hierarkian kärkipään. Viimeisiksi tutkielmani etnisessä hierarkiassa sijoittuvat somalimies ja -nainen yhdessä iranilaismiehen kanssa. On aiempien tutkimustuloksien mukaista, että länsimaalaiset maahanmuuttajat sijoittuvat korkealle ja että somalitaustaiset maahanmuuttajat sijoittuvat etnisessä hierarkiassa viimeisiksi (Niemelä 2016: 37; Jaakkola 2005: 69–70, 2009: 52). Informanttien arviot puheen selkeydestä noudattavat tutkielmani etnistä hierarkiaa. Tästä voi päätellä, että puheen selkeydellä on vaikutusta arviointeihin.

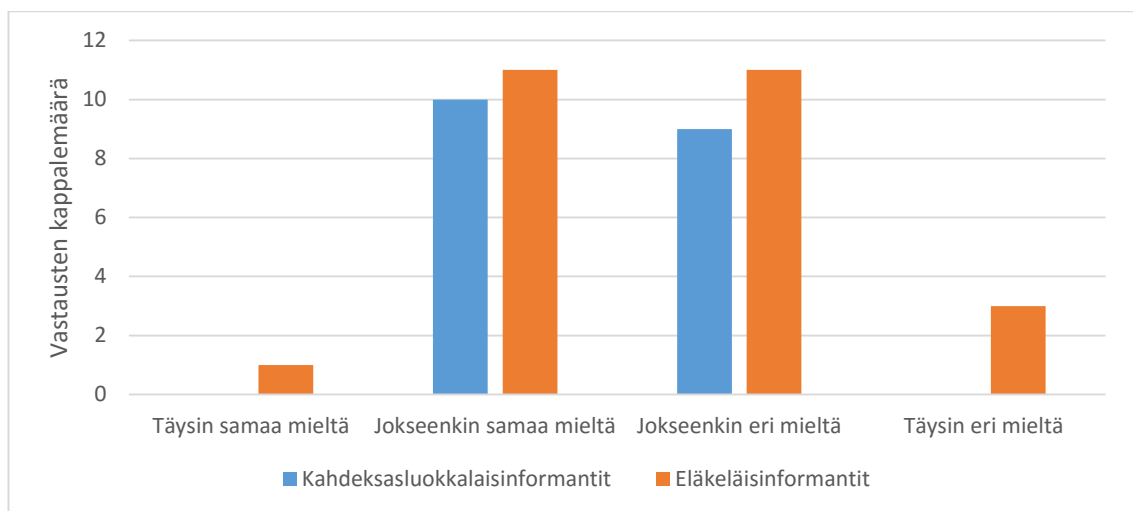
Aineistoni perusteella informanteilla on kulttuurisia stereotypioita etenkin somalitaustaisista maahanmuuttajista. Molemmat ikäryhmät arvioivat somalimiehen ja -naisen olevan työttömiä ja vähävaraisia. Lisäksi kahdeksaslukkalaiset informantit arvioivat molempien puhujien olevan kouluttamattomia. Tutkimustulokseni osoittavat lisäksi sen, että maahanmuuttajien ei yleisesti ajatella olevan kovin varakkaita, sillä informantit eivät arvioi yhdenkään puhujan olevan kovin varakas.

Seuraavassa luvussa käsittelen Likertin asteikon tuloksia. Likertin asteikon avulla analysoin informanttien asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea, suomen kielen variaatioita ja ylipäänsä kielitaitoa kohtaan.

3.3. Likertin asteikolla saadut tulokset

Käsittelen Likertin asteikon vastauksia ikäryhmittäin niin, että esittelen eläkeläis- ja kahdeksaluokkalaisinformanttien vastaukset erikseen ja esitän samalla näiden kahden ikäryhmän välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. En erottele sukupuolten välisiä vastauksia sen vuoksi, että aineistoni laajuuden vuoksi otannat olisivat riittämättömiä, sillä esimerkiksi kahdeksaluokkalaisia miespuolisia informanteja on ainoastaan seitsemän.

Ensimmäisen väittämän ”Maahanmuuttajan puhuma suomi on oikeaa suomea” vastauksissa on havaittavissa jonkin verran eroja ikäryhmien välillä. Osoitan seuraavalla kuvilla, millaisia eroavaisuuksia kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformanttien vastauksissa on.

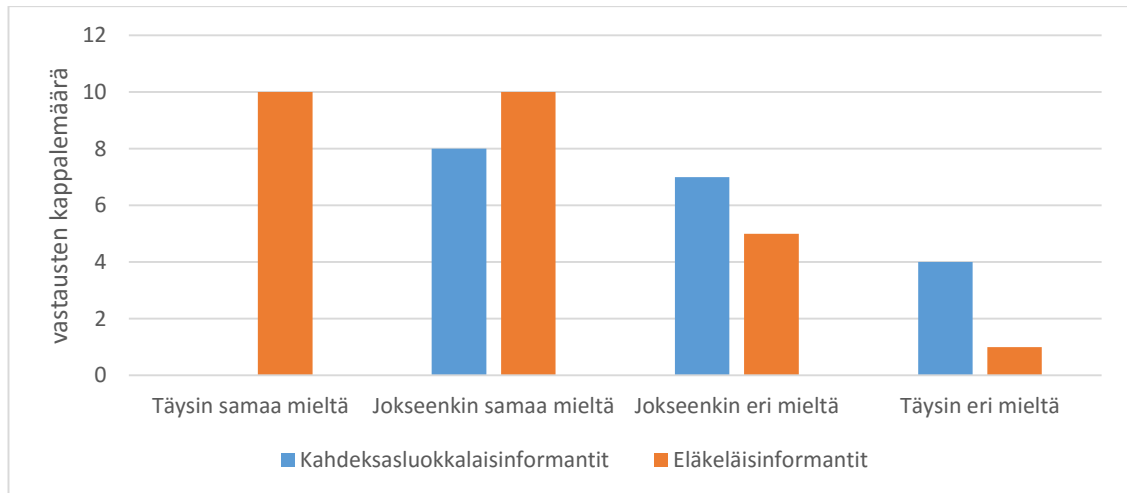
KUVIO 6. Kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformanttien vastaukset väittämään ”Maahanmuuttajan puhuma suomi on oikeaa suomea.”

Eläkeläisistä enemmistö, 14, on jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että maahanmuuttajan puhuma suomi on oikeaa suomea. Kuten kuvio 6 osoittaa, väittämä jakaa nuorten mielipiteitä niin, että enemmistö, 10, on jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että valtaosa nuorista (52,6 %) pitää maahanmuuttajan puhumaa suomea oikeana suomena, ja vastaavasti valtaosa eläkeläisistä (53,8 %) ei pidä maahanmuuttajan puhumaa suomea oikeana suomen kielenä.

Ero ikäryhmien vastauksien välillä ei ole suuri, mutta mielestäni se on kuitenkin hyvä huomioida ja pohtia sitä, mistä ero luultavimmin johtuu. Yhtenä selittävänä tekijänä voi olla se, että maallikot kiinnittävät kielessä usein huomionsa niihin seikkoihin, joista on olemassa institutionaalisia tai konventionaalisia sääntöjä. Eläkeläisinformantit ehkä vertaavatkin maahanmuuttajan puhumaa kieltä heidän käsitykseensä ”oikeasta kielestä”. (Niedzielski & Preston 2003: 305, 310.) Vertailukohde on tällöin todennäköisesti normimukainen ”oikea ja virheetön” kirjakieli, vaikka suuri osa natiiveista suomen kielen puhujistakin puhuu normeista poikkeavaa puhekieltä tai jotakin murretta. Nuoret ehkä osaavat eläkeläisiä luontevammin erottaa kirjakielen ja puhutun kielen toisistaan, jolloin heidän mielestään maahanmuuttajienkaan ei tarvitse puhua hyvää tai jopa virheetöntä suomea.

Ensimmäisestä väittämästä saatu tulos poikkeaa huomattavasti Niemelän (2016) tutkimuksessaan saamasta tuloksesta: selkeä enemmistö (86,7 %) on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että maahanmuuttajan puhuma suomi on suomea (Niemelä 2016: liite 35). Ryhmäkeskusteluissa nousee esiin myös vastakkaisia mielipiteitä, ja maahanmuuttajien puhumaa suomea kuvaillaan esimerkiksi termillä *hoono soomi*. Yksi informanteista myös toteaa, että hänestä maahanmuuttajan puhuma kieli on suomea, mutta ei hyvää sellaista. (Niemelä 2016: 89.)

Toisen väittämän ”Kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä” kohdalla on selkeitä eroja ikäryhmien vastausten välillä. Seuraavassa kuviossa havainnollistan, miten eläkeläis- ja kahdeksaluokkalaisinformanttien vastaukset poikkeavat toisistaan.

KUVIO 7. Kahdeksasluokkalais- ja eläkeläisinformanttien vastaukset väittämään ”Kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä”.

Kuvio 7 osoittaa, että valtaosa nuorista eli 11 informanttia (57,9 %) on jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä väittämän kanssa, eli heidän mielestään kielitaito ei kerro ihmisen älykkyydestä. Eläkeläisinformantit puolestaan ovat lähes yksimielisiä siitä, että kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä. Vain kuusi eläkeläisinformanttia (23,1 %) on väitteen kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä. Ero vastauksissa voi selittyä sillä, että kielitaitoa pidettiin ennen korkean koulutuksen merkinä, kun taas nykyisin Suomessa tällainen koulutus on kaikkien saatavilla, joten moni kahdeksasluokkalaisinformanteista ei ajattele kielitaidon kertovan ihmisen älykkyydestä. Se, että suurin osa eläkeläisistä (76,9 %) on yhtä mieltä väittämän kanssa, kertoo ehkä rasisestakin mielipiteestä. Osa eläkeläisinformanteista voi siis ajatella, että huonosti suomea puhuva maahanmuuttaja on vähemmän älykkäämpi kuin maahanmuuttaja, joka puhuu kieltä sujuvasti. Kielen oppimiseen vaikuttavat kuitenkin monet asiat, kuten esimerkiksi yksilön motivaatio, ikä ja oppimisstrategiat (Päivi Pietilä 2014: 45, 49–54, 58–61, 64–66).

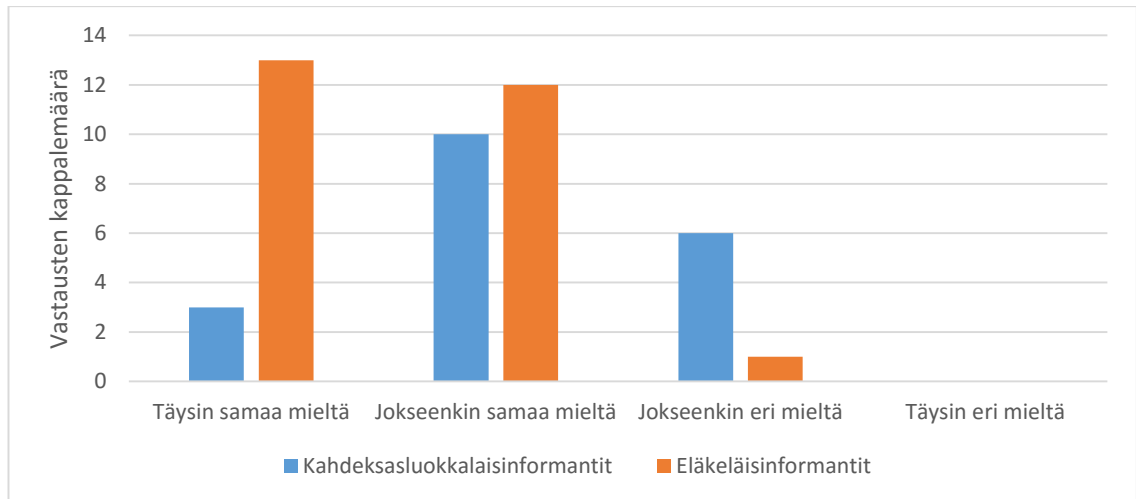
Niemelän 45 informantista 27 (60 %) on saman väittämän kohdalla täysin tai jokseenkin samaa mieltä (Niemelä 2016: liite 37). Tutkimustulokset vaikuttaisivat menevän tämän väittämän kohdalla niin, että valtaosa eläkeläisistä ja nuorista aikuisista ajattelee kielitaidon kertovan ihmisen älykkyydestä. Nuoret ovatkin tutkielmien ainut ikäryhmä, jonka informantit eivät ajattele kielitaidon kertovan ihmisen älykkyydestä.

Eläkeläisinformanteista 20 (76,9 %) on jokseenkin tai täysin samaa mieltä väitteen ”Hyvä suomen kielen taito takaa hyvän palkan” kanssa. Nuorten tulos on tässä hyvin samanlainen: kaksi on täysin samaa mieltä, ja 12 on osittain samaa mieltä (yhteensä 73,7 %) siitä, että hyvä suomen kielen taito takaa hyvän palkan. Vastauksista voi siis päätellä, että suurin osa molempien ikäryhmien informanteista on sitä mieltä, että hyvä suomen kielen taito vaikuttaa positiivisella tavalla palkan suuruuteen. Sama väittämä puolestaan selkeästi jakaa Niemelän (2016) informanttien mielipiteitä, sillä 55,6 prosenttia informanteista on väittämän kanssa täysin tai osittain samaa mieltä (2016: liite 35).

Suurin osa kahdeksaluokkalaisista (73,7 %) ja eläkeläisistä (69,2 %) on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”Se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen millaisen kuvan hänestä saa” kanssa. Vastauksista päätellen puheella on informanttien mielestä paljon vaikutusta ensivaikutelman luomiseen. Niemelän (2016) tutkielman informantit ovat selkeästi yksimielisempiä, sillä 97,8 prosenttia informanteista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa (Niemelä 2016: liite 35).

Molempien ikäryhmien informantit ovat hyvin yksimielisiä siitä, että ”Kaikkien Suomeen tulevien maahanmuuttajien pitäisi opetella puhumaan suomea”. Kahdeksaluokkalaisista 11 on täysin samaa mieltä ja seitsemän jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. 22 eläkeläisinformanttia on täysin samaa mieltä väitteen kanssa, ja ainoastaan neljä on asiasta jokseenkin tai täysin eri mieltä. Molempien ikäryhmien vastaukset yhteen lukien 45 informantista 40 (88,9 %) on samaa mieltä tästä asiasta. Vastausten selvä yksimielisyys kertoo siitä, kuinka tärkeänä informantit pitävät sitä, että maahanmuuttajat opettelevat puhumaan suomea.

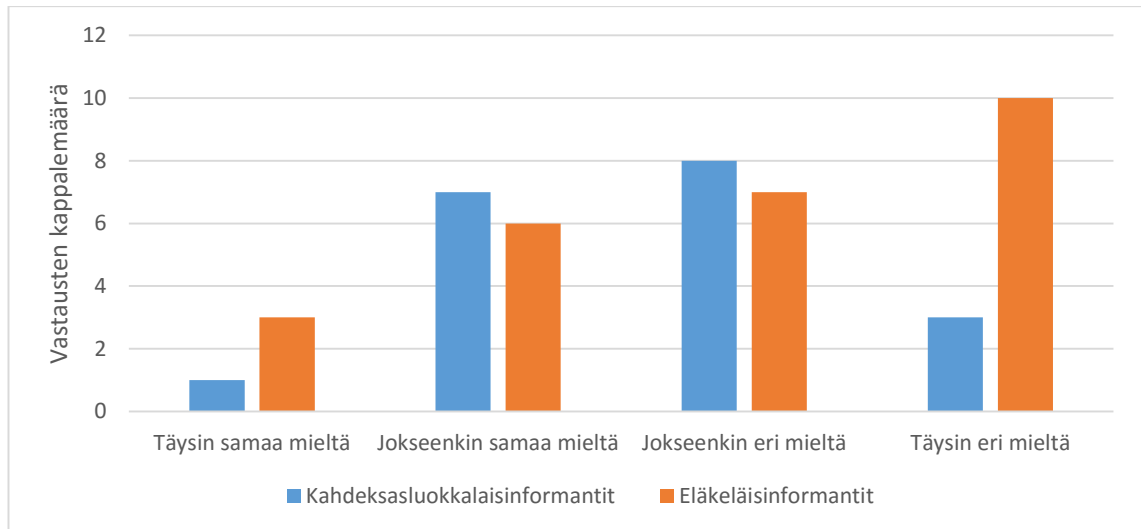
Kuudennen väittämän ”Kaikki suomen kielen muodot ovat tärkeitä” vastauksissa on jonkin verran eroja ikäryhmien välillä. Havainnollistan seuraavan kuvion avulla, millaisia eroavaisuuksia eläkeläis- ja kahdeksaluokkalaisinformanttien vastauksissa on.

KUVIO 8. Kahdeksasluokkalais- ja eläkeläisinformanttien vastaukset väittämään ”Kaikki suomen kielen muodot ovat arvokkaita”.

Kun nuorten vastauksia verrataan eläkeläisten vastauksiin, on näiden kahden ryhmän välillä melko selvä ero, sillä vain yksi eläkeläisinformanteista (3,8 %) on väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä. Eläkeläisinformanteista 13 on täysin samaa mieltä ja 12 jokseenkin samaa mieltä. Tämä tarkoittaa sitä, että huomattava enemmistö (96,2 %) eläkeläisinformanteista on yhtä mieltä tämän väittämän kanssa. Kuten kuvio 8 havainnollistaa, ”jokseenkin eri mieltä” on nuorten toiseksi suosituin vastaus. Tästä voi päätellä, että nuoret eivät ehkä arvosta maahanmuuttajan puhumaa suomea samalla tavalla kuin natiivien puhumaa suomea. Toisaalta informantit voivat ajatella suomen kielen muodon tarkoittavan murteita, jolloin informantit eivät ehkä pidä joitakin murteita arvokkaina. Todennäköisempää on kuitenkin tässä kontekstissa, jossa kyselylomake käsittelee ainoastaan maahanmuuttajien puhumaa suomea, että nuoret informantit eivät arvosta maahanmuuttajien puhumaa suomea. Eläkeläisinformanttien vastaukset ovat samantapaiset Niemelän (2016) informanttien kanssa. Hänen aineistossaan 40 prosenttia on täysin samaa mieltä väittämän kanssa, ja jokseenkin samaa mieltä on 48,9 prosenttia. (Niemelä 2016: liite 35.) Näiden tutkimustuloksien perusteella aikuiset arvostavatkin enemmän monenlaisia kieli-
muotoja.

Seuraavalla kuviolla havainnollistan, miten väittämä ”Puhun maahanmuuttajalle mieluummin englantia kuin suomea” jakaa osittain sekä kahdeksasluokkalaisten että eläkeläisten mielipiteitä.

KUVIO 9. Kahdeksasluokkalais- ja eläkeläisinformanttien vastaukset väittämään ”Puhun maahanmuuttajalle mieluummin englantia kuin suomea”.

Kuten 9 kuviosta näkee, valtaosa nuorista, 11 informanttia (57,9 %), on eri mieltä väittämän ”Puhun maahanmuuttajalle mieluummin englantia kuin suomea.” kanssa. Vastauksen perusteella kahdeksasluokkalaisista enemmistö puhuu maahanmuuttajalle ennemmin suomea kuin englantia. Myös valtaosa eläkeläisinformanteista on väittämän kanssa eri mieltä, joten suurin osa eläkeläisistä (65,4 %) puhuu maahanmuuttajalle mieluummin suomea.

Englannin kielen opiskeleminen alkaa Suomessa nykyisin jo ala-asteella, joten voi olettaa useimpien kahdeksasluokkalaisten osaavan englantia vähintäänkin kohtalaisesti. Selitys siihen, miksi enemmistö nuorista kuitenkin puhuu maahanmuuttajalle mieluummin suomea, voi olla se, että nuorilla on kokemusta siitä, että monille maahanmuuttajille voi hyvinkin puhua suomea. Suomen puhuminen voi selittyä etenkin eläkeläisinformanttien osalta myös sillä, että osa informanteista ei puhu joko ollenkaan tai ei puhu sujuvasti englantia, joten suomen kielen puhuminen on tällöin luonteva vaihtoehto.

Väittämä ”Minua ärsyttää, jos suomea ei puhuta kunnolla” jakaa jonkin verran sekä nuorten että eläkeläisinformanttien mielipiteitä. Kahdeksasluokkalaisista informanteista yhdeksän (47,4 %) ja eläkeläisinformanteista 11 (42,3 %) on täysin tai jokseenkin samaa mieltä tämän väittämän kanssa. Kuitenkin hieman enemmän kuin puolet on jokseenkin tai täysin eri mieltä. Tulos poikkeaa jonkin verran Niemelän (2016) vastaavasta tuloksesta, sillä hänen tutkielmansa informantit ovat lähes yksimielisiä siitä, että heitä ei ärsytä

se, jos suomea ei puhuta kunnolla. Niemelän (2016) informanteista 72,8 prosenttia on jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa (Niemelä 2016: liite 35).

Lähes kaikki kahdeksaluokkalais- ja eläkeläisinformantit ovat samaa mieltä viimeisen väittämän ”Maahanmuuttajan on vaikea työllistyä, jos hän ei osaa suomea” kanssa, sillä vain yksi nuorista ja yksi eläkeläisinformanteista on jokseenkin eri mieltä. Tulos on odotetusti yksimielinen, sillä yleisesti tunnettu tosiasia on, että moni suomalaisista ja Suomessa toimivista yrityksistä vaatii työntekijöiltään suomen kielen osaamista, ja tätä tukee myös Tilastokeskuksen laatima raportti. Raportista ilmenee, että palkkatyössä toimivista maahanmuuttajataustaisista vastaajista 98 prosenttia kertoo käyttävänsä työssään säännöllisesti suomen (tai ruotsin) kieltä (Sutela 2005: 88–89).

Vaatus jonkintasoiseen suomen kielen osaamiseen selittyy myös sillä, että ulkomaalaistaustaiset ovat suomalaistaustaisiin verrattuna jossain määrin yliedustettuina palvelu- ja myyntitöissä (Tilastokeskus 2016). Molemmissa ammattiryhmissä vaaditaan suomen kielen osaamista, sillä suuri osa asiakaskunnasta on suomalaisia. Maahanmuuttajien on myös todettu suuntautuvan aktiivisemmin yrittäjyyteen kuin kantaväestö, mitä on selitetty jossain määrin olosuhteiden pakolla: jos esimerkiksi lähtömaassa hankittua koulutusta ei tunnusteta tulomaassa tai puutteellinen kielitaito estää työllistymisen, yrittäjyys voi olla maahanmuuttajalle ainoa mahdollisuus hankkia elanto. (Tilastokeskus 2016.)

Tässä luvussa olen Likertin asteikon vastausten avulla analysoinut informanttien asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea, suomen kielen variaatioita ja ylipäänsä kielitaitoa kohtaan. Aineistoni perusteella valtaosa sekä nuorista että eläkeläisistä ei ärsyynny siitä, jos suomea ei puhuta kunnolla.

Lähes kaikki eläkeläisinformantit kertovat arvostavansa kaikkia suomen kielen muotoja. Vastaavasti 31,6 prosenttia nuorista informanteista eivät pidä kaikkia suomen kielen muotoja arvokkaina. Tästä voi päätellä, että nuoret eivät ehkä arvosta maahanmuuttajan puhumaa suomea samalla tavalla kuin natiivien puhumaa suomea. Kuitenkin enemmistö nuorista informanteista pitää maahanmuuttajien puhumaa suomea oikeana suomena, mikä poikkeaa jonkin verran eläkeläisten mielipiteistä. Enemmistö eläkeläisistä on sitä mieltä, että maahanmuuttajan puhuma suomi ei ole oikeaa suomea. Syy tähän voi olla se,

että eläkeläiset ehkä vertaavat maahanmuuttajien puhumaa suomea heidän käsitykseensä ”oikeasta suomesta”, jolloin vertailukohta on luultavasti norminmukainen kirjakieli.

Valtaosa eläkeläisistä on sitä mieltä, että kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä, ja valtaosa nuorista on eri mieltä asiasta. Eläkeläisten vastauksista välittynee arvostus usean kielen osaamista kohtaan. Vastaukset voivat kertoa myös rasistisesta mielipiteestä. Osa eläkeläisinformanteista ehkä ajattelee, että huonosti suomea puhuva maahanmuuttaja on vähemmän älykkäämpi kuin maahanmuuttaja, joka puhuu kieltä sujuvasti. Likertin asteikon vastausten perusteella sekä kahdeksaluokkalaiset että eläkeläiset pitivät erittäin tärkeänä sitä, että Suomeen tulevat maahanmuuttajat opettelevat puhumaan suomea. Tämä vahva asenne näkyy myös siinä, että molempien ikäryhmien informantit suosivat suomen kieltä puhuessaan maahanmuuttajille.

4. PÄÄTÄNTÖ

Kandidaatintutkielmassani olen tarkastellut, miten torniolaiset kahdeksaluokkalaiset ja eläkeläiset arvioivat maahanmuuttajien puhumaa suomea ja millaisia kieliasenteita informanttiryhmillä on. Lisäksi olen tarkastellut, millaisia kulttuurisia stereotyyppioita eri maahanmuuttajaryhmiin liitetään ja kuinka hyvin informantit tunnistavat puhujien lähtöalueet. Tutkielmani on vertailututkimus Heidi Niemelän pro gradu -tutkielmalle, jossa Niemelä tarkastelee oululaisopiskelijoiden asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan (Niemelä 2016).

Tutkimukseni aineisto koostuu 45 informantin kyselylomakevastauksista, jotka he ovat täyttäneet kuuntelutestin aikana. Informanteista 19 on torniolaisia kahdeksaluokkalaisia nuoria, ja 26 on eläkeläisikäisiä torniolaisia. Kuuntelutestissä informantit ovat kuulleet kuusi lyhyttä puhenäytettä eri maista kotoisin olevilta maahanmuuttajilta: somalimieheltä ja -naiselta, iranilaismieheltä ja pakistanilaisnaiselta sekä englantilaismieheltä ja yhdysvaltalaisnaiselta.

Tutkimukseni teoreettinen ja metodinen viitekehys on yhdistelmä sosio- ja kansanlingvistiikkaa sekä kieliasennetutkimusta. Kandidaatintutkielmani aineiston olen kerännyt kansanlingvistiikassa ja kieliasennetutkimuksessa yleisesti käytettyjen metodien kuuntelutestin ja kyselylomakkeen avulla. Kuuntelutestin aikana informantit ovat täyttäneet kyselylomakkeeseen jokaisesta puhenäytteestä Osgoodin skaalan sekä kyselylomakkeen lopussa olleen Likertin asteikon. Osgoodin skaalan avulla analysoin informanttiryhmieni evaluaatioita maahanmuuttajien puhumasta suomen kielestä. Likertin asteikon avulla analysoin informanttien asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea, suomen kielen variaatioita ja ylipäänsä kielitaitoa kohtaan.

Tutkimustulokseni osoittavat, että ikäryhmien arviot ovat hyvin samantapaiset: molemmat ikäryhmät arvioivat yhdysvaltalaisen, pakistanilaisen ja englantilaisen puhetta kaikkein positiivisimmin, joten myös heikoimmat arviot osuvat molempien ikäryhmien kohdalla somalialaisille ja iranilaiselle.

Maahanmuuttajien etninen hierarkia onkin tutkimustuloksieni perusteella seuraava: kärkeen muodostavat länsimaalaiset maahanmuuttajat yhdessä Etelä-Aasiasta kotoisin olevan maahanmuuttajan kanssa, kun taas viimeisiksi sijoittuvat somalitaustaiset maahanmuuttajat yhdessä Lähi-idästä kotoisin olevan maahanmuuttajan kanssa. Myös aiemmat tutkimukset osoittavat länsimaalaisten sijoittuvan etnisessä hierarkiassa korkealle, ja somalitaustaisten maahanmuuttajien sijoittuvan hierarkian loppupäähän (Niemelä 2016: 37; Jaakkola 2005: 69–70, 2009: 52). Tutkimustulokseni osoittavat lisäksi sen, että puheen selkeydellä on vaikutusta informanttien evaluaatioihin maahanmuuttajista, sillä maahanmuuttajien etninen hierarkia noudattaa puheen selkeyden arvioita.

Olen myös tarkastellut, miten hyvin eri sukupolven informantit tunnistavat puhujan lähtömaan ainoastaan kuullun puhenäytteen perusteella. Tutkimustulokseni ovat Niemelän (2016) tutkimuksen mukaiset, sillä informanttien arviot ovat samaan tapaan hyvin hajanaiset kuin Niemelän informanttien arviot (2016: 32, liite 27). Tutkielmani informantit tunnistavat parhaiten (36,4 %) somalalaisen ja englantilaismiehen lähtöalueen.

Yksi tutkimuksen tavoitteista on ollut selvittää informanttien asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan. Lähes kaikki eläkeläisinformantit kertovat arvostavansa kaikkia suomen kielen muotoja, mikä poikkeaa jonkin verran nuorten mielipiteistä. Nuorista informanteista 31,6 prosenttia on sitä mieltä, että kaikki suomen kielen muodot eivät ole arvokkaita. Kuitenkin enemmistö nuorista informanteista pitää maahanmuuttajien puhumaa suomea oikeana suomena. Vastaavasti enemmistö eläkeläisistä on sitä mieltä, että maahanmuuttajan puhuma suomi ei ole oikeaa suomea. Syy tähän voi olla se, että eläkeläiset ehkä vertaavat maahanmuuttajien puhumaa suomea heidän käsitykseensä ”oikeasta suomesta”, jolloin vertailukohta on luultavasti norminmukainen kirjakieli.

Valtaosa eläkeläisistä on sitä mieltä, että kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä, ja valtaosa nuorista on eri mieltä asiasta. Eläkeläisten vastauksista välittynee arvostus usean kielen osaamista kohtaan. Aineistoni perusteella sekä kahdeksaluokkalaiset että eläkeläiset pitävät erittäin tärkeänä sitä, että Suomeen tulevat maahanmuuttajat opettelevat puhumaan suomea. Tämä vahva asenne näkyy myös siinä, että molempien ikäryhmien informantit suosivat suomen kieltä puhuessaan maahanmuuttajille.

Pidän tutkimustuloksiani luotettavina ja uskon niiden edustavan torniolaisten yläkoulu-
laisten ja eläkeläisten asenteita maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan. Tutkimus-
tulokseni vahvistavat Niemelän (2016) tutkimuksesta saatuja tuloksia: kulttuurisilla ste-
reotyyppioilla ja puheen selkeydellä on vaikutusta maahanmuuttajien puhuman suomen ar-
viointeihin. S2-opetuksessa olisikin hyvä kiinnittää erityistä huomiota ääntämiseen, sillä
selkeällä puheella vaikuttaisi aineistoni ja Niemelän (2016) aineiston perusteella olevan
positiivinen vaikutus sekä puheen että henkilön ominaisuuksien arviointeihin. (Niemelä
2016: 108.) Suomen kielen opiskelu on aineistoni perusteella erittäin tärkeässä asemassa
maahanmuuttajien kotouttamisessa, sillä lähes kaikki tutkimukseni informantit uskovat
suomen kielen osaamisen vaikuttavan maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksiin ja
palkan määrään.

Voisin jatkaa ja monipuolistaa tutkimuksen tekoa tulevassa pro gradu -tutkielmassani. Jos
käyttäisin tulevassa tutkimuksessa myös Osgoodin skaalaa kyselylomakkeessa, tekisin
skaalasta käyttämäni 4-portaisen asteikon sijasta vähintään 6-portaisen. Tällä muutok-
sella uskoisin saavani vastauksien keskiarvoihin enemmän hajontaa, mikä luultavasti ha-
vainnollistaisi vastausten eroja selkeämmin. Koska maahanmuuttajien lähtöalueiden tun-
nistaminen on otantani perusteella informanteille haastava tehtävä, jättäisin tämän tule-
vasta tutkielmastani kokonaan pois.

Pro gradu -tutkielmassani voisin keskittyä tarkastelemaan, miten puheen selkeys vaikut-
taa arviointeihin ja mitkä piirteet tekevät puheesta selvää tai epäselvää. Leinonen (2015)
onkin tarkastellut väitöskirjassaan aksentin ja informanttien paikkakunnan vaikutusta
maahanmuuttajan puheen arviointeihin. Tutkimuksessani voisin tarkastella, onko iällä tai
sukupuolella vaikutusta arviointeihin. Epäsuoran tutkimusmenetelmän eli kuuntelutestin
lisäksi voisin hyödyntää tutkielmassani suoria menetelmiä, kuten haastatteluja tai ryhmä-
keskusteluja.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

Maahanmuuttajien ja ryhmäkeskustelujen äänitteet ONA OKY 111–147. Oulun yliopisto, suomen kielen oppiaine.

KIRJALLISUUS

ALLPORT, GORDON 1954: The historical background of modern social psychology. *Handbook of social psychology*. vol. 1. Theory and method. s 3–56. Cambridge, MA: Addison-Wesley.

BRENNAN, EILEEN M. & BRENNAN, JOHN STEPHEN 1981: Accent scaling and language attitudes: Reactions to Mexican American English speech. – *Language and speech* 24/3, s. 207–221.

GARRETT, PETER 2010: *Attitudes to language*. Key topics in sociolinguistics Cambridge: Cambridge University Press.

GIDDENS, ANTHONY 2009: *Sociology*. 6 th edition. Cambridge: Polity Press.

IKÄVALKO, EEVA-KAISA 2013: *Kuuntelijoiden arvioita ei-natiivista puhetavasta ja puhujasta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, suomen kieli.

JAAKKOLA, MAGDALENA 2005: *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 2005. Helsinki: Työministeriö.

JAAKKOLA, MAGDALENA 2009: *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2009/1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

JABER, MAYSA – HUSSEIN, RIYAD F. 2011: Native Speakers' Perception of Non-Native English Speech – *English language Teaching* 4/4 s. 77–87.

KS= Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2016. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/> (5.10.2016).

LEINONEN, ANNE 2015: ”Riittää, kun saa selvää” Vieraalla aksentilla tuotettu suomi nuorten arvioimana. *Jyväskylä Studies in Humanities* 275. Jyväskylän yliopisto.

- MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016a: *Vuoden 2015 turvapaikkatilastot*.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot (30.9.2016)
- MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016b: *Tietoa vuoden 2015 turvapaikkahakijoiden vastaanottamisesta*. http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/maamaahanmuuttoviras_vuosi_2015_oli_poikkeuksellinen_66191 (30.9.2016)
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: *Suomalaisten murreasenteista*. – Sananjalka 44 s. 86–109.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista?: kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Suomi 203. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NIEDZIELSKI, NANCY – PRESTON, DENNIS 2003: *Folk linguistics*. Berlin, New York: De Gruyter Mouton.
- NIEMELÄ, HEIDI 2016: *Oululaisopiskelijoiden asenteet maahanmuuttajien puhumaa suomea kohtaan*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *Savon murre savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Itä-Suomen yliopisto. Väitöstutkimus. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 11. Joensuu: University of Eastern Finland
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 200: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.). *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2. s. 13–38. Jyväskylä: Soveltava kielentutkimuksen keskus
- PENNANEN, KATJA 2008: *Suomalaisten asenteita vierasperäisiin aksentteihin: Ulkomaalaistaustaisten puhenäytteistä tehty kyselytutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos
- PIETILÄ, PÄIVI 2014: Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle. *Yksilölliset erot kielen oppimisessa*. s. 45–67. Tallinna: Gaudeamus.
- PRESTON, DENNIS RICHARD 2011: The Power of Language Regard – Discrimination, Classification, Comprehension and Production. *Dialectologia*, Special issue II: 9–33

- SUTELA, HANNA 2005: Maahanmuuttajat palkkatyössä – Seppo Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- TARNANEN, MINNA – SUNI, MINNA 2005: Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kieli-taito – Seppo Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus
- TILASTOKESKUS 2016: *Ulkomaalaistaustaiset työelämässä*. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/art_2015-12-17_003.html (16.11.2016)
- VAAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua : Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAN BEZOOIJEN, RENEÉ 2002: Aesthetic Evaluation of Dutch: Comparisons across Dialects, Accents and Languages – Daniel Long & Dennis R. Preston (toim.), *Handbook of Perceptual Dialectology* s. 13–30 Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

LIITE 1. Maahanmuuttajien litteroidut puhenäytteet.

Litteroidut puhenäytteet olen saanut Heidi Niemelän pro gradu -tutkielmasta (2016: Liite 2).

Somalimies

mmh iso kapuŋki se om paaljon talossa (.) ((henkäys)) siälä onn alas on ihmisett ehka se on tämä ihmiset ehka on (.) (ensin oli) tai . em mä tiedä mut mä luulen että ehkä on (.) he thekevät hmm rakennus tai,

Somalainen

tämä on paljon ihmisiä? ((koputus)) ja se on thori (.) kaikki ihmiset iloinen ja käfelefät (.) joku juo mehuja joku puhua (.) joku käfelee (.) käfelefät?

Iranilainen mies

tämä on eeh luonto ja tai onn ääh ei oo meri mikhä nimi järvi (henkäys) ja (--) tämä on luonto ja joutsen monta ja jotsen tämä on ääh hyvä väri ja puitaa(.) ihana näkyä joo.

Pakistanilainen nainen

ei ole va- vä- värinen se on mušta ja val- ah valkoinen kuva ((henkäys)) paljon aahv vain miesta istuu ((henkäys)) aah tosii korkea asia ((henkäys)) aah hmm esimerkiksi se e- ei se ne rakentavat tama hmm rakennus ehka ((henkäys)) ja,

Englantilainen mies

se on aahm ((rykäisy)) ((maiskaus)) (.) jo musta ja valkoinen (.) kuva ääh vanha vanha kuva aah (.) paljon työ- työntekija aah se on ehka on tauko,

Yhdysvaltalaisnainen

ähm sielä on vanhan nainen jolla on vihreä takki jak keltainen paita hän käveleh (.) ((kilahdus)) hänellä on sateenvařjo tai ei se on (.) ((paperin rapinaa)) sanomalehti. ((naurhdus))

LIITE 2. Kyselylomake.

Kyselylomaketta täyttäessäsi kuulet kuusi erilaista puhenäytettä. Vastaa kysymyksiin, joissa esität arvioita ja mielipiteitäsi kuulemastasi puheesta. Tämä lomake ei mittaa yleistietojasi eikä kysymyksiin ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia. Vastaa omien tuntemuksiesi mukaan. Jos jokin kysymys tuntuu vaikealta, älä jätä vastaamatta - vastaa ensireaktiosi perusteella. Kaikki kyselylomakkeen vastaukset käsitellään nimettöminä.

VASTAAJAN TIEDOT

Sukupuoli:

Nainen Mies

Ikä:

13–15 vuotta 16–18 vuotta

50–60 vuotta 60–70 vuotta

70–80 vuotta 80–90 vuotta

Oletko asunut ulkomailla?

Kyllä En

Onko sinulla maahanmuuttajataustaisia tuttaviasi tai kavereita?

On Ei ole

1. VASTAA SEURAAVIIN KOHTIIN ENSIREAKTIOSI PERUSTEELLA.

PUHUJA 1

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHujan OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

PUHUJA 2

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHUJAN OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

PUHUJA 3

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHUJAN OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

PUHUJA 4

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHUJAN OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

PUHUJA 5

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHUJAN OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

PUHUJA 6

HENKILÖN PUHE KUULOSTAA MIELESTÄNI...

älykäs	_____	_____	_____	_____	tyhmä
kouluttamaton	_____	_____	_____	_____	kouluttautunut
mukava	_____	_____	_____	_____	epämukava
rehellinen	_____	_____	_____	_____	epärehellinen
laiska	_____	_____	_____	_____	ahkera
työtön	_____	_____	_____	_____	työssäkäyvä
ystävällinen	_____	_____	_____	_____	epäystävällinen
epämääräinen	_____	_____	_____	_____	selkeä
varakas	_____	_____	_____	_____	vähävarainen
miellyttävä	_____	_____	_____	_____	ärsyttävä
ruma	_____	_____	_____	_____	kaunis

MISTÄ ARVIOISIT PUHUJAN OLEVAN KOTOISIN?

VALITSE MIELESTÄSI SOPIVIN VAIHTOEHTO.

☐ Euroopasta	☐ Venäjältä
☐ Australiasta	☐ Pohjois-Amerikasta
☐ Afrikasta	☐ Etelä-Amerikasta
☐ Lähi-idästä	☐ Aasiasta

2. RENGASTA MIELIPIDETTÄSI PARHAITEN KUVAAVA VAIHTOEHTO SEURAAVISTA VÄITTÄMISTÄ

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Maahanmuuttajan puhuma suomi on oikeaa suomea.	1	2	3	4
Kielitaito kertoo ihmisen älykkyydestä.	1	2	3	4
Hyvä suomen kielen taito takaa hyvän palkan.	1	2	3	4
Se, miten ihminen puhuu, vaikuttaa siihen, millaisen kuvan hänestä saa.	1	2	3	4
Maahanmuuttajan on vaikea työllistyä, jos hän ei osaa suomea.	1	2	3	4

3. RENGASTA MIELIPIDETTÄSI PARHAITEN KUVAAVA VAIHTOEHTO SEURAAVISTA VÄITTÄMISTÄ

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Kaikkien Suomeen tulevien maahanmuuttajien pitäisi opetella puhumaan suomea.	1	2	3	4
Kaikki suomen kielen muodot ovat arvokkaita.	1	2	3	4
Puhun maahanmuuttajalle mieluummin englantia kuin suomea.	1	2	3	4
Minua ärsyttää, jos suomea ei puhuta kunnolla.	1	2	3	4

